

Slåttemark - slipsteinsvalse som stoppet

Slåttemark er en naturtype som er avhengig av menneskers bruk. Det er en botanisk og zoologisk skattkiste vi har brukt hundrevis av år på å fylle opp. Den er imidlertid i ferd med å tømmes, og i Europa er det nå bare én prosent slåttemark igjen.

Stor artsrikdom

Opptil femti forskjellige planter på én kvadratmeter. Det høres kanskje ut som et lite stykke Amazonas. I hvert fall ikke et lite stykke Norge, hvor vi ikke er bortskjemte med et stort antall arter på en begrenset naturflate. Men slike tradisjonelt drevne gamle slåttemarker, både i inn- og utmark, er et unntak fra denne regelen.

Disse områdene kjennetegnes ved at de blir regelmessig slått, men ikke oppdyrket, sådd eller gjødslet på moderne vis. De ble høstet for å skaffe fôr til dyra på gården, og med dyra fikk man gjødsel til åkrene. De tilhører våre mest artsrike naturtyper, og denne naturtypen inneholder ofte arter som ikke finnes andre steder.

Intakt slåttemark med flere orkidéarter på Gravdehaug i Rauma kommune, Møre og Romsdal. Foto: John Bjarne Jordal

En truet naturtype

Men slåttemarkene våre holder på å forsvinne. Endring av driftsformer i landbruket har ført til oppdyrking av mange slåttemarker. Den opphørte bruken fører til gjengroing og naturtypen er også utsatt for utbygging. I løpet av forrige århundre mistet vi om lag nitti prosent av slåttemarkene våre. I Europa er naturtypen enda verre stilt. Der er det bare om lag én prosent igjen. Årsaken er at denne driftsformen er uaktuell de fleste steder i dag, fordi kunstgjødsel og kraftfôr erstatter det gamle systemet. Naturtypen tok form da vi startet med slått den gang bronsealder ble til jernalder, for om lag 2500 år siden. Denne naturtypen, som har dekket en betydelig del av landet vårt i lang tid, er i ferd med å bli borte i løpet av et hundreår.

Men gjør det noe at slåttemark blir borte? I og med at naturtypen er avhengig av mennesker, kan vi vel etablere den på nytt? I praksis kan vi dessverre ikke det, fordi det biologiske mangfoldet i slåttemarka er et resultat av lang tids kontinuerlig bruk. Ettersom landskapet rundt også har endret seg, og fortsatt endrer seg, vil en ny etablering vanskelig la seg gjøre. Arter med flotte navn som enghaukeskjegg, kvitkurle og høstmarinøkkel har slåttemarka som sin siste skanse og er på "Norsk rødliste for arter 2010". Også en rekke sjeldne beitemarkssopper finnes bare her. Og når enga er borte, forsvinner også disse artene.

Ljåen bedre enn kua

Man kunne kanskje tenke seg at beitedyr kan gjøre jobben med å skjøtte enga der det ikke lenger er tradisjonell slått? Det fungerer nok heller ikke. Ei ku er langt mer selektiv enn en ljå. Resultatet blir at mange av artene i slåttemarka ikke overlever i beitemark, fordi balansen i floraen forrykkes når slått opphører. Når det beites, blir det en annen naturtype, med sine typiske arter. Og det dreier seg ikke bare om planter. Om lag seksti prosent av dagsommerfuglene våre er knyttet til ulik engvegetasjon, og da spesielt de blomsterrike slåttemarkene. Her lever de i et fascinerende samspill med blomsterplantene. At insekter som bestøver planter er i generell tilbakegang i Europa, er nok en grunn til å ta vare på slåttemark.

Ljåen er bedre enn kua for å ta vare på artsmangfoldet. Foto: Marianne Gjerv

*Denne slåttemarka i Leksvik kommune i Nord-Trøndelag, er rik på karplanter.
Foto: Anders Lyngstad*

Estetisk og økonomisk verdi

Foreløpige registreringer anslår at vi har mellom 10 og 20 000 dekar slåttemark i Norge. Av dette skjottes kanskje bare om lag en fjerdedel. I tillegg til åpen, treløs slåttemark, regner vi også med den sjeldne varianten lauveng med trær, som er spesielt utsatt. Slåttemarkene fungerer som genbanker for en rekke arter som kan ha stor betydning for fremtiden. Forsvinner naturtypen, forsvinner også mange av de spesialiserte artene.

Slåttemarkene er også en del av vår kulturhistorie, og den tradisjonelle kunnskapen som hører til slått er i ferd med å forsvinne når bruken opphører. Vil noen kjenne til kunsten å slippe en ljå, eller vite hvorfor det heter "Femtilassmyra" et sted, om femti år? Og vil vi vite hvordan man skaffet seg mat og overlevde før i tiden?

Slåttemarkene har i tillegg stor estetisk verdi og bidrar til at Norge er et attraktivt reisemål. Derfor mister vi også en økonomisk verdifull naturtype hvis slåttemarkene forsvinner.

Slipsteinsvalsen går og går, sang Alf Prøysen i sin dystre, men vakre vise med samme navn. Men det fordrer altså at noen "dreg sveiva i år".

Hva gjøres?

Slåttemark har fått status som en **utvalgt naturtype** i en forskrift etter naturmangfoldloven.

Utvalgte naturtyper er områder det skal tas særskilt hensyn til ved arealplanlegging, utbygginger og annen bruk og forvaltning av natur. Staten kan gi tilskudd til tiltak for å ta vare på den utvalgte naturtypen.

Handlingsplan

Direktoratet for naturforvaltning har laget en handlingsplan for slåttemark.

www.dirnat.no/content/565/Handlingsplan-for-slåttemark

Kontakt

Miljøverndepartementet
Epost: postmottak@md.dep.no
Telefon : 22 24 90 90

Direktoratet for naturforvaltning
Epost: postmottak@dirnat.no
Telefon : 73 58 05 00

Publisert på regjeringen.no
13.mai.2011